

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: Vydávanie cyrilských prameňov – stereotyp alebo inovácia pri súčasnom poznávaní kultúrnej identity

Autor: Mgr. Svetlana Žeňuchová, PhD., univ. doc.

Oponent: prof. Mgr. Anna Petriková, PhD., Inštitút rusistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove

Oponentský posudok na habilitačnú prácu Mgr. Svetlany Žeňuchovej, PhD., univ. doc., som spracovala na základe menovacieho dekrétu dekana prof. PhDr. Martina Hetényiho, PhD., predsedu Vedeckej rady Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre zo dňa 22.1.2026. Boli mi poskytnuté podklady: Habilitačná práca a Habilitačný spis uchádzačky.

1. Náročnosť spracovania riešenej problematiky práce

Predložená habilitačná práca Mgr. Svetlany Žeňuchovej, PhD., univ. doc., je súborom publikovaných a prepracovaných vedeckých štúdií, ktoré sa sústreďujú na výskum rukopisných pamiatok byzantsko-slovanskej tradície karpatskej proveniencie. Autorka sa v nich venuje najmä *Poučiteľnému evanjeliu Klimenta Bukovského*, dvom rukopisom Štefana Hlinku z Litmanovej na Spiši, *Čukalovskému rukopisu* (MI 9) uloženému v Štátnom archíve v Prešove – pracovisko Nižná Šebastová, ako aj *Kerestúrskeho rukopisu* z prostredia vojvodinských gréckokatolíkov. Osobitné miesto medzi skúmanými prameňmi má zborník ponaučení, kázní a výkladov s názvom *Uglianske poučiteľné evanjelium zo 17. storočia*, ktorému sa autorka podrobne venovala už vo svojej dizertačnej práci *Duchovná kultúra medzi Východom a Západom na materiáli Uglianskeho poučiteľného evanjelia*. V habilitačnej práci nadväzuje na tento výskum a rozvíja ho v kontexte formovania kultúrnej identity gréckokatolíkov, pričom konfesionalita tu zohráva jednu z kľúčových úloh. Práve v tomto kontexte je možné sledovať aj jazykovo-kultúrne kontakty byzantskej a latinskej tradície v karpatskom priestore.

Uvedený pramenný materiál zároveň naznačuje náročnosť skúmanej problematiky, keďže ide o texty vznikajúce v prostredí, kde sa prelínali rozličné jazykové a konfesiónálne tradície. Skúmané texty sú zapísané v miestnej redakcii cirkevnej slovančiny s prvkami nárečia, a preto si vyžadujú historicko-dialektologickú aj kultúrno-historickú analýzu, v rámci ktorej autorka preukazuje vysokú mieru erudície.

Habilitantka pracuje s rôznorodými prameňmi liturgického, didaktického i homiletického charakteru. Popri rukopisných pamiatkach sa stručne venuje aj gréckokatolíckej literárnej

produkcii Mukačevskej eparchie, najmä tlačeným šlabikárom, učebniciam gramatiky, príručiek základov kresťanskej vierouky a rukopisným homiletickým zbierkam.

Tento záber považujem za opodstatnený, keďže umožňuje vnímať cyrilské písomníctvo ako dôkaz o kontinuálnom kultúrnom myslení a historickej pamäti veriacich byzantskej tradície aj na Slovensku (Doruľa 2014, 79-130). Ako autorka vecne uvádza, „je potrebné hľadať, sprístupňovať a publikovať čo najviac textov rozličných žánrov...“. Takýto prístup môže prispieť k budovaniu korpusu historických textov, ktorý bude sprístupnený jazykovedcom i ďalším odborníkom.

Aktuálnosť výskumu vidím predovšetkým v tom, že sa ním otvára ďalšia možnosť uvažovať o stereotypných interpretáciách a zároveň ponúka priestor pre citlivejšie vymedzenie kultúrnej identity gréckokatolíkov v kontexte cyrilského rukopisného dedičstva Slovenska i karpatského priestoru. S tým úzko súvisí aj otázka skutočnej etnicity, národnej a kultúrnej identity rusínskeho obyvateľstva, ktorá je aktuálna už od 18. storočia, keď sa objavujú vedomé prejavy jeho národného sebauvedomenia. Práve tieto prejavy poukazujú na zložitosť formovania identity v prostredí byzantsko-slovanskej tradície pod Karpatmi.

2. Posúdenie úrovne spracovania práce

Habilitačná práca predstavuje systematizáciu doteraz publikovaných štúdií, ktoré vznikali v rôznych časových obdobiach. Napriek tomu ich spája jednotné tematické zameranie a spoločný metodologický prístup, založený na historicko-dialektologickej interpretácii textov a axiologickom prístupe k ich výkladu. Takýto prístup umožňuje podrobnejšie analyzovať rukopisy z hľadiska ich žánrových špecifik, tematického zamerania, kompozície, obsahu, grafických, lexikálnych a gramatických zvláštností. Autorka poukazuje na to, že v tomto období sa v liturgickej a rukopisnej praxi výraznejšie prejavujú jazykové javy, ktoré nevychádzajú len z ľudovej jazykovej tradície, ale aj zo snáh o formovanie a ustálenie miestneho variantu cirkevnoslovanského jazyka. Postupná vernakularizácia liturgického jazyka sa tak odráža v cyrilskej písomnej kultúre karpatského priestoru (s. 51). Na s. 52 habilitantka zároveň upozorňuje na literárnu a prekladateľskú tvorbu mukačevského kultúrno-konfesionálneho prostredia. V tejto súvislosti stojí za zmienku aj vydanie päťzväzkovej Biblie biskupa Bačinského pre gréckokatolíkov Mukačevskej eparchie v rokoch 1805 – 1806. Myslím si, že tento fakt mohol prispieť k väčšej účasti veriacich na liturgických obradoch a zároveň umocniť ich duchovné prežívanie.

Autorka uplatňuje semiotický prístup, ktorý sa pri opise jazyka skúmaného priestoru karpatského regiónu 17. storočia ukazuje ako podnetný, pričom sa opiera o Uspenského chápanie historického vývinu ako komunikačného procesu. V tomto zmysle jazyk nielen pomenúva, ale aj

sprostredkúva spôsob, akým dané spoločenstvo vníma seba, svoje dejiny i náboženskú skúsenosť. Práve preto možno v analyzovaných prameňoch nachádzať obraz hodnotového a kultúrneho sveta, v ktorom vznikli.

3. Prínos a úroveň výsledkov práce

Oceňujem presvedčivý spôsob spracovania problematiky, z ktorého vyplýva odborná erudovanosť habilitantky a jej schopnosť ponúkať nové podnety. I napriek tomu, že je práca súborom samostatne publikovaných vedeckých štúdií, vytvára tematicky i metodologicky kompaktný celok. Práca prináša podnetné zistenia pre výskum cyrilскеj rukopisnej tradície a zároveň prispieva k reflexii identity gréckokatolíkov v karpatskom priestore. Publikačná aktivita habilitantky je na veľmi dobrej úrovni. K dnešnému dňu eviduje 54 vedeckých publikácií, z toho 5 vedeckých monografií a 13 vedeckých a odborných prác registrovaných v databázach Web of Science a Scopus. Jej práce zaznamenali 110 citačných ohlasov, z toho 43 v zahraničných databázach (napr. Web of Science, Scopus a i.). Uvedené výsledky svedčia o jej stabilnej vedeckej profilácii a o medzinárodnej recepcii výskumu. V oblasti pedagogickej i vedecko-výskumnej činnosti habilitantka spĺňa stanovené kritériá habilitačného konania a v niektorých ukazovateľoch ich presahuje. Osobitnú pozornosť si zaslúži kapitola 2.7., ktorá je súčasťou monografie *Kerestúrsky rukopis z rokov 1893 – 1901 (2025)* a na ktorej sa habilitantka autorsky podieľala. V práci sa analyzuje uvedený prameň dolnozemskej proveniencie a poukazuje sa na skutočnosť, že prioritným znakom identity dolnozemských Rusínov nebol jazyk, ale iné zložky kultúrnej identity, predovšetkým silné konfesiónálne povedomie. Toto konfesiónálne ukotvenie vytváralo priestor pre formovanie vlastných identifikačných stereotypov a kolektívnej pamäti etnika. Taký záver je vecný a jednoznačne prispieva k reflexii vzťahu jazyka, kultúrnej a konfesiónalnej identity gréckokatolíkov mimo karpatského priestoru. Práca je prínosom nielen pre odbor Slovanské jazyky a literatúry, ale aj pre pedagógov, vedcov zaoberajúcich sa náboženskou komunikačnou sférou v interferencii s administratívnou komunikačnou sférou a cirkevnoslovanským jazykom v oficiálnych dokumentoch.

4. Posúdenie formálnej stránky práce (jazyk, štýl, štruktúra)

Habilitačná práca sa vyznačuje koncepcionou jasnosťou, má prehľadnú štruktúru a je napísaná na dobrej úrovni. Nevyskytujú sa v nej závažné vecné nedostatky. Bibliografia zodpovedá téme a obsahu práce. Z jazykového a terminologického hľadiska je práca na požadovanej úrovni a spĺňa nároky kladené na habilitačnú prácu. Autorka používa osobitý spôsob zápisu bibliografických údajov, ktorý sa odlišuje od štandardných citačných noriem (napr. zdvojené uvádzanie mena

autora: Miltenova 2018: MILTENOVA, A., .../ KATUŠČÁK, Dušan, (1998a). *Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce*. Bratislava: Stimul, 1998. ISBN 80-85697-69-6.). Ide však o formálny nedostatok, ktorý nemá zásadný vplyv na obsahovú kvalitu práce.

Protokol o kontrole originality vykázal zhodu 7,68 %, čo svedčí o originalite práce. Okrem vyššie uvedených komentárov, resp. podnetov na vyjadrenie autorky mám dve otázky, na ktoré by autorka mohla odpovedať pri obhajobe:

1. Moja otázka smeruje k pojmom „stereotyp“ a „inovácia“ v názve práce. Do akej miery podľa Vás stereotypy prenášané v rámci byzantsko-slovanskej tradície ovplyvňujú spôsob, akým v slovenskom kultúrnom prostredí vnímame a interpretujeme cyrilske pramene?
2. Aké nové výskumné perspektívy, ktoré presahujú rámec predloženého výskumu a ktoré považujete za podnetné pre ďalší vývoj odboru, sa Vám otvorili počas práce na habilitačnom spise?

5. Explicitne vyjadrený návrh na udelenie (resp. neudelenie) vedecko-pedagogického titulu docent

Predložená habilitačná práca spolu s ďalšími vedeckými výstupmi a ohlasmi potvrdzuje odbornú i pedagogickú erudovanosť habilitantky. Jej výskum predstavuje prínos k štúdiu cyrilskej rukopisnej tradície a prináša cenné podnety pre výskum duchovnej kultúry v priestore bývalého Mukačevského biskupstva, situovaného na rozhraní kultúrno-religiózných prostredí *Slavia Latina* a *Slavia Byzantina*.

Na základe celkového posúdenia habilitačnej práce a habilitačného spisu odporúčam, aby bol po úspešnej obhajobe Mgr. Svetlane Žeňuchovej, PhD., univ. doc., udelený vedecko-pedagogický titul docent v odbore Slovanské jazyky a literatúry.

V Prešove dňa 16.03.2026

prof. Mgr. Anna Petříková, PhD.